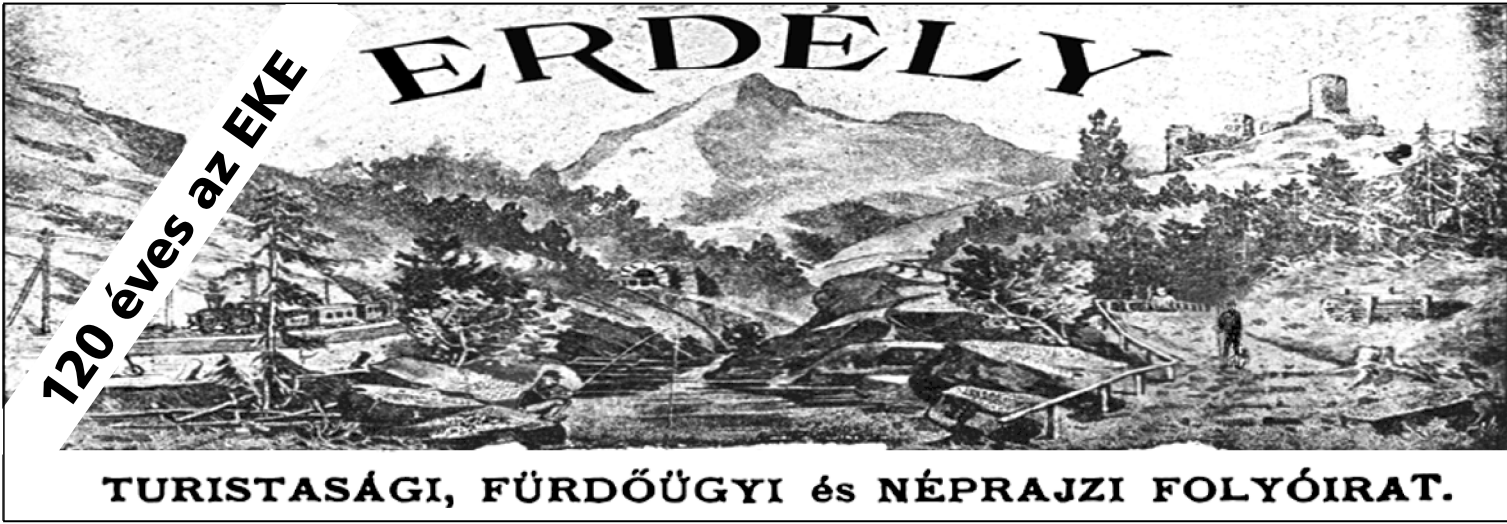

Erdély
ALAPÍTVÁ 1892-BEN
Új sorozat, 36. szám
2011/10.
Megjelenik havonta

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
– Kolozsvár 1891 Értésítője

Szerkesztők:
Tóthpál Tamás
(tothpaltamas@gmail.com)
Kovács Zsuzsa
Wanek Ferenc

Erőss Zsolt ismét Erdélyben

TÓTHPÁL TAMÁS

Újra Erdélybe látogatott Erőss Zsolt hegy-mászó, az EKE gyergyói osztályának tiszteletbeli tagja. Ezúttal az idei, Magyarok a világ nyolcezresein elnevezésű expedíciósorozat keretében szervezett Lhocé-expedícióról tartott vetítéssel egybekötött bemutatót október 26-án a kolozsvári Báthory-líceumban. Az előadás után az EKE egyéb kiadványai mellett a résztvevők megvásárolhatták és dedikáltathatták Erőss Zsolt 2012-es naptárát.

Az EKE tagjai nagy számban jelen voltak a hegymászó előadásán, őket kérdeztük benyomásaikról.

Nagy Zoltán: Számomra Zsolt mindenképpen példakép. Büszke vagyok rá, hogy magyar ember ilyen célokat tud maga elé tűzni, és akár „műlábasan” is képes kivitelezni azokat.

Hints Miklós: Erőss Zsolt a mi kirándulásaink extrém, de nem kivitelezhetetlen formáját újí. Jómagam szerény lehetőségeimmel, magányos ázsiai túráim során „csak” Közép-Kelet kegmagasabb csúcsát másztam meg (Damávend, Irán, 5671 m), de ezáltal rájöttem, hogy nem a rekord a fontos. Meg tudom érteni, hogy a Lhocé (8516 m) megmászása is sokkal mélyebb emberi értékeket bizonyít.

Kiss János: Tudvalevő, hogy Erőss Zsolt előadásainak évtizedes „futtatását” az EKE országos vezetőségének, szervezésük oroszlánrészét személyesen Veres Ágnes titkárnőnek köszönhetjük. Ezért hiányoltam néhány megnyitó szót az EKE – Kolozsvár 1891 vezetősége részéről. Szükségesnek tartanám a továbbiakban a kisebb horderejű, Kolozsvárhoz közelebbi látványos helyek bemutatását is. Ezek jobban egyesületünk felé irányítanak a kolozsváriak érdeklődését.

Rendhagyó földrajzórát tartott Erőss Zsolt csütörtökön a János Zsigmond Unitárius Kollégiumban, két ottani és két brassais osztály részvételével, majd a Báthory-líceumban két báthorys és két apáczais osztály részére.

A jeles hegymászó erdélyi körútja október 24–november 8. között zajlik. További előadásai: október 30. Sepsiszentgyörgy, Székely Nemzeti Múzeum; október 31. Braszó, Áprily Lajos Főgimnázium; november 2. Csíkszereda, Segítő Mária Római Katolikus Líceum; november 3. Székelyudvarhely, Mozi; november 4. Szováta, Polgármesteri Hivatal; november 5. Gyergyószentmiklós, Salamon Ernő Gimnázium; november 7. Nagybánya, Teleki Magyar Ház; november 8. Szatmárnémeti, Hám János Római Katolikus Iskolaközpont.

Sokan példaképüknek tekintik a hegymászót

ROHONYI D. IVÁN

A Természet Kalendárium

Szüret hava (X. 21 – XI. 20.). A Nap a Skorpió jegyében lép. **Rovatunk az év különböző hónapjainak, évszakainak közvetlen környezetünkben észlelhető sajátos természeti jeleit térképezi fel. Ebben a hónapban folytatjuk barangolásunkat az őszi vadon termő növényeinek terméseire figyelve.**

GOTTWALD MÁRTA

Otthonaink gyógyszeres szekrénykéi, fiókjai tele vannak különféle készítményekkel-drogokkal. Tudtuk-e, hogy a „drog” kifejezés a természetgyógyászat-hoz kapcsolható? A régi germán droge (száritani) szóból származik, ami gyógynövények szárítására, a gyógyszerkészítés első lépésére utal. Betegségek kezelésére azonban a különböző modern, divatos és „nagy” hatású gyógyszerek megjelenése előtt is számos természet adta lehetőséggel élhettek a gyógyulni vágyók. Ma, amikor nemegyszer – gyakran indokolatlanul is – tabletták és kapszulák után nyúlunk, nem árt, ha inkább régi, bevált és jóval veszélytelenebb mellékhatásokkal járó, terápiás célú növények iránt érdeklődünk és ezeket használjuk. Őszi sétáink, kiruccanásaink kétszeresen egészség-szolgálók lehetnek, nem csak felüdülést, ki-kapcsolódást hozhatnak, de alkalmasak szétnézni a „természet „patikájában” is. Erdemes az ilyenkor érő bogók és termések után kutatni.

Galagonya, a szív bogója

Elődeink népi gyógyászatában gyakran szerepelt a galagonya. Ezt a sík- és dombvidéken gyakori, a rózsafélék családjába tartozó, akár 9 m magasra is megnövő, szabálytalan törzsű bokrot évszázadok óta ültetik legelők és telkek közé, hogy jelölje a birtothatárokat. Kerítés magasságúra nyesve nemcsak távol tartja a hivatlan látogatókat, de virága májusban szemet gyönyörködtet, valamint hálás kis énekesmadarak téli éléskamrája, hiszen szívesen rakják fészkeiket a szúrós ágak közé. Évszázadok óta „az öregedő szív elixírjeként” ismerik a tavaszi domboldalak ezen legszebb fehér ruhás menyasszonyát. Termése lombhulláskor virít, apró (1 cm-es), bíborszínű, csontármagvú alma, népiesen ehető, de nem élvezhető bogó. Októberben szedik az ágakról vagy rázzák leterített vászonra. Kolozsvár környékén a Bácsi-torokban, a Hója-gerincen, de a györgyfalvi határban is vannak galagonyások.

Természet = Gyógyászat?

C vitamint, B vitamint és értágító flavonokat tartalmaz. Régióta ismeretes, hogy hatóanyagai csökkentik a vérnyomást, a vér koleszterinszintjét, megakadályozzák a koleszterin lerakódását az érfalra, tágítják a szív koszorúereit, ezáltal ritkítják a szívűti szorító fájdalommal járó (angina pectoris) rohamokat. Csészénként egy kanálnyi gyümölcsből vagy szárított levélből készült teája nem azonnal hat, naponta 3-szor kell harmadcsészényit fogyasztani (főleg este lefekvés előtt, álmatlanság ellen is javasolt). A 40 év feletti, keveset mozgó, rendszertelenül táplálkozó, dohányzó, erős stresszhatásoknak kitett menedzserek szívűműködési zavarainak megelőzésére kiváló megoldás a naponta fogyasztott galagonyatea.

Nem kell minden nap teát főznünk, ha készítünk tinktúrát. Mozsárban megtört érett galagonyabogókat 96 százalékos alkoholban 2 hétig érlelünk meleg helyen, majd szűrjük, hígítjuk 30 százalékosra. Reggel-este 10–15 cseppet fogyasztunk kiskanálnyi mézbe csepegtetve.

Nehéz, szívós, vöröses fája kemény, de jól esztergályozható. Jó lenne erre a növényre gondolni máskor is, nemcsak Weörös Sándor versét olvasva: „Őszi éj-jel / izzik a galagonya / izzik a

galagonya / ruhája. /Zúg a túske, /szél szalad ide-oda, / reszket a galagonya magába.”

Az 1717–1718. évi háromszéki aszály ínségeledeleit a helyi krónikás így énekelte meg: „Amely része pedig népűnknek marada, / Záldog héjjal, rűggel s gyökérrel él vala, / Vagy galagonyából gyűrt pogácsa vala, / A laboda kenyér igen becsűs vala”.

Som, a magyar olajbogó

A húsos som fényt kedvelő, szárazságot jól tűrő, 2,5–4 méteres cserje, levelei fényes zöldek, tojásdad alakúak, apró sárga virágból álló virágzatai februármárciuban, lombfakadás előtt nyílnak. A virágok sok pollent és nektárt tartalmaznak, így tavasszal az első mézelő növények egyike. Lassan növekszik, de jó körűlmények között hosszú életű, kártevője kevés. Jó példa erre a Sztána határában található, ma is viruló, több mint százéves somlíget. Somvirág ihlette a helyieket, lelkűszűket közösségi házuk elnevezésekor.

Csonthéjas, piros, tojásdad alakú termése augusztustól októberig érik, sok C-vitamint, cukrot (fruktózt és glűkózt), almasavat, pektint, illat- és fes-

tékanyagot tartalmaz. Sokan érés idején begűjtik a savanykás-édes, fanyar ízű gyümölcsöt, majd megszálják, így a téli hónapokban kiváló C-vitamin forrás lehet, javítva a szervezet ellenállóképűségét, vagy befűzik lekvárnak, szűrűnek. A gyümölcs akkor a legízletesebb, ha már túlérte, ilyenkor pálínkafűzésre is alkalmas. A som éretlen termését olajbogóhoz hasonlóan szokás sós vagy ecetes vízben eltenni. Ha borcetbe rakjuk, akkor a kapribogót helyettesítheti. Régi receptes könyvekben marha- és vadhúsok mellé ajánlják a ma már alig ismert sommártást. Az érett gyümölcsöt megmossuk, kimagozzuk, majd felengedjük vörösborral. Puhára főzzük és átűrűjük. Őrűlt borssal ízesítűjük, mézzel édesítűjük és folyamatos kevergetés közben felforralljuk. Belereszelűjük fél citrom héját, hűtve, külön tálban kínáljuk a felszeletelt sült mellé. A somlekvárt hungarikumnak nyilvánították.

A som fája rendkűvűl töműtt, kemény és szilárd, ezért kiválóan alkalmas szerszáműnyűlnek, nagy igénybevételnek kitett gépalkatrészeknek, pl. kerékűfognak. A somgyűjtés nagyszerű ügyűségű próbák között is szerepelhet gyerektáborokban, kirándulásokon.

Kolozsvár környéki kirándulások geológus szemmel 5.

Sósziklák felett Kolozsvár területén

WANEK FERENC

A múlt hónapi írásomban azt ígértem, hogy most a Györgyfalva–Pata–Dezmér háromszögben megjelenő sósforrások, só-kivirágzások területére indulunk kirándulásra.

Útban a Kolozsvár melletti „Só-vidék” felé

Kiindulási pontunk a múltkor meglátogatott szamosfalvi fürdő. A vasúti sínek túloldalán, a szamosfalvi állomás (amit ma Kelet-Kolozsvár vasúti megállóként neveznek hivatalosan) irányába elmegyünk a Moș Ion Roată utcáig. Itt dél felé fordulva végighaladunk az utcán, majd a házakat is elhagyva addig megyünk változatlan irányban, amíg el nem érjük azt az utat, mely a Gyögyfalvi negyed trolibusz végmegállójától, az Eperjes téren keresztül haladva keresztezi a miénket. (Akár ez utóbbi úton is eljöhethünk eddig.) Innen kelet felé fordulva felérünk a Borzas-domb gerincére. Egy kis kitérővel meglátogathatjuk a völgyben a tőlünk keletre lévő, jobb sorsra érdemes sóstavat. Peremén száraz időben messze fehérlik a kivirágzott só. Nem természetes képződmény, talán valamikori kavicsfejtő helyén keletkezett.

A gerincen haladó utat követve tartunk a Szamosfalvi-erdő felé. A gerincútra térve, a továbbiakban jó társunk lehet a Tóthpál Tamás által az *Erdélyi Gyopárban* közzétett turistatérkép (vegyük figyelembe, hogy rajta még nem szerepel az azóta megépített, várost kerülő országút). A Budunus-tetőn áthaladó utunktól keletre két sósforrást is feltüntet az említett térkép. Átvágva a szamosfalvi erdő két része közti nyiladékon, beérkezünk a Sós-patak völgyébe. Itt áthaladunk a várost megkerülő autópút alatt, és a Sós-oldal tövébe érkezünk. Nyilván nem véletlenül nevezték el így ezt a patakot és oldalt. A Sós-oldal árkokkal szabdaltságon, melyben sósforrások törnek fel. Körülöttük száraz időben szélesen kivirágzik a só. Ez Patához tartozó hely, ahol egy 1450-ből

származó határleírásban már említettek sóskutat. Sőt Albert Bielz 19. századi polihisztor szerint a rómaiak itt már sőt bányásztak. A Sós-patak nyugati mellékágán, a Vér-völgyön felé is volt sós mocsár és só-kivirágzás, de azok helyét nagyon tönkretette a kerülőút építése. Ha a Sós-oldalról toronyiránt Pata felé indulunk, egy észak-dél irányú völgyben másik, nyáron fürdésre is alkalmas sóstóra bukkanhatunk.

Mi lehet itt? Tesszük fel jogosan a kérdést. A Vér-völgy, a Sós-oldal és a Patai-sóstó körzetében sódóm, -boltozat, vagy -diapír van a felszín alatt, amiről az egykori kolozsvári egyetem föld- és őslénytantanára, Ioan Alexandru Maxim fél évszázaddal ezelőtt részletesen is írt. De már korábban Szádeczky-Kardoss Gyula és az Aranyos mentéről elszármazott Pávai Vajna Ferenc (születése 125. évfordulóját az idén ünnepelte a magyar földtan) már a 20. század elején kimutatták, hogy Kolozsvártól keletre, egy széles övben, nagyjából észak-dél irányban, sűrűn egymás mellé torlódott gyűrődésekben találkozunk a földtörténet miocén időszakában lerakódott rétegekkel. Ezeknek a gyűrt redőknek a boltozatát gyakran a mélyben lévő sórétegek áttörik, és a felszínen megjelennek. Ezek a sódiapírok. Ilyen van a szamosfalvi fürdőnél, a Pata melletti Sós-oldal környékén, vagy az Ajtoni-völgyben, illetve egy távolabbi redőboltozat-sorhoz tartozva: Széken, Kolozson, Virágosvölgnél, Tordánál és Marosújváron. És még nagyon sok helyt az Erdélyi-medence peremein.

Mi a sódiapír? Hát a sóbreccsa?

Hogy ezt megértsük, néhány kristálytani és ásványtani fogalmat kell tisztáznunk.

Minden kristálynak az a lényege, hogy az építőelemei (atomok, ionok, molekulák) nagyon szabályos térrácsba rendeződnek. E térrács legkisebb méretű részét, melyben annak minden eleme megvan már, és tulajdonképp ennek ismétlődé-

Sóvirágok a patai Sós-oldal egyik erecskéje mentén

séből áll az egész térrács, elemi cellának nevezzük. Ez rendszerint szabályos mértani testbe írható. A kősó, vagy köznyelven: konyhasó (NaCl) elemi cellája egy kocka, melynek sarkait, valamint az oldallapok közepét klóratomok, a kocka éleinek közepét, valamint a kocka közepét pedig nátriumatomok foglalják el. Ez olyan szerkezet, melyet ha átlósan egy félkockánnyal elmozdítunk, ugyanazt a szerkezetet kapjuk. Vagyis a kősó belső szerkezete kis lépéssel újból egyensúlyban van. Nos, nagy nyomás hatására, mélyen a felszín alatt, ez az elmozdulás (idegen szakszóval: transláció) könnyen végbemegy. Ennek következtében a só plasztikusan viselkedik! Ezért láthatjuk sóbányákban a só rétegeit olyan tökéletes redős rendezettséggel.

Ez azt is jelenti, hogy mint minden plasztikus anyag, teher alatt arra fog törekedni, hogy a legkisebb nyomás irányába vándoroljon. Így torlódik össze a redőboltozatokban, ahol a fedő rétegeket, amikor azok a felszínközélszben elvékonyodnak, könnyedén áttöri. Ezeket a felboltozódásokat sóboltozatoknak vagy sódómoknak nevezzük, illetve mikor azok a fedő rétegeket áttörik, sódiapírnak. A sódiapírokat egy román geológus, Ludovic Mrazec ismerte fel és írta le elsőnek, illetve ő vezette be a kifejezést a szakirodalomba.

A sódiapír tetején a fedő rétegek az áttöréskor (mivel azok sokkal kevésbé plasztikusak) összetörnek, és elkeveredhetnek a sótest anyagával. Ez a sóbreccsa, amiről a múlt hónapban, a szamosfalvi fürdő kapcsán szözlünk.

A sóboltozatok és sódiapírok keletkezésének okaira az Erdélyi-medence esetében Krézsek Csaba, az alig tíz évvel ezelőtt, a kolozsvári egyetemen végzett, azóta szakmájában világhírűvé vált kutató világított rá négy évvel ezelőtt közölt dolgozatában. Kimutatta, hogy az Erdélyi-medence keleti és nyugati peremén eltérő a sódiapirizmus, ami annak tulajdonítható, hogy a Ke-

leti-Kárpátok kiemelkedésével az Erdélyi-medence aljzata elbillent nyugat felé eső lejtővel, így a plasztikus só az aljzaton, a fedő üledéksorral megcsúszott, és ez okozta a nyugati szegélyen a sűrű peremi redőket, melyek mentén a só helyenként áttörte a fedő rétegeket. A folyamat mechanizmusára a Keleti-Kárpátok vulkáni vonulatának fejlődése is rátehető egy lapáttal.

A só keletkezéséről

Most már csak azt kellene tisztáznunk, hogyan, mikor, milyen környezetben keletkezett ez az iradatlan mennyiségű só az Erdélyi-medencében.

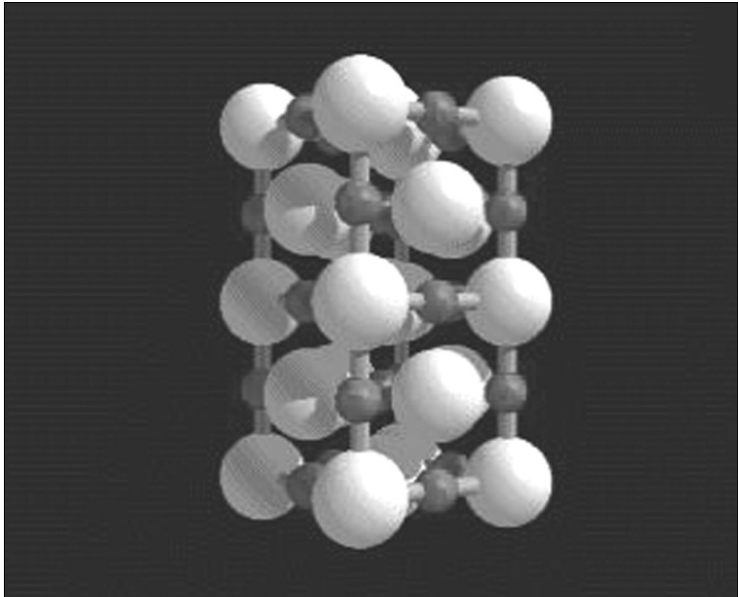
Sokáig a földtanban a só keletkezését csak úgy tudták elképzelni, hogy egy tenger vagy tengeröböl kiszáradása révén a vízben oldott só kicsapódott. Persze, ez így nagyon leegyszerűsített, de könnyen megérthető modell. Kisméretű modern példái is vannak, mint a Karabugaz-öböl. E magyarázat kialakításához a németországi permkori sótelepek ismeretében jutott el a tudomány. Igen ám, de az Erdélyi-medencében ez a modell nem volt alkalmazható, mivel a só alatti rétegek egyértelműen mélyülő tenger vizében rakódtak le, a fedő rétegek pedig kifejezetten mély, akár ezer métert meghaladó mélységű tenger üledékei. E két rétegösszlet között nehezen elképzelhető egy kiszáradni tudó, sekélyvízű öböl fel- és eltűnése. Egy ilyen folyamatnak ezernyi nyoma kellett volna maradjon. Ehelyett a sóban talált mikroorganizmus-maradványok (mikrokövületek) jelentős vízmélységű környezetre utalnak. Más magyarázatra volt szükség. Be kellett látni, hogy ez a só mélyvízben csapódott ki. De hogyan?

Képzeljük el, hogy az Erdélyi-medence akkor mélyvízű tenger volt, mely kapcsolatban állt a Világ-óceánnal. Kelet felé is, az Indiai-óceán felé, nyugat felé is, a Mediterrán-tengeren át az Atlanti-óceánnal. A Kárpát-koszorút felejtjük el. Talán

az Északi-Kárpátok már kiemelkedtek, de a Keleti-Kárpátok éppen születő láncolata még nem emelkedett az óceán víztükre fölé. Az Erdélyi-szigethegységet is legtöbb kopott felszínű szigetvilágnak kell elképzelnünk, melyen át a mai Erdélyi-medence területének vizei a Pannon-tér-ség sekélyvízű, szintén szigetekkel tarkított, úgynevezett epikontinentális tengerrészeivel összeköttetésben volt. Ez utóbbit még nem zárta el teljesen az Alpok hegrendszere a Mediterrán-tengertől. Mindezt száraz, forró éghajlatú tájba képzeljük. Erre utal a térség akkori élővilágának összetétele. Ha e térség ilyen éghajlat alatt állt, nagy volt a tengervíz párolgása, minek következtében a só koncentrációja nőtt. A megnövekedett töménységű sósoldat nehezebb lévén, a tenger fenekére szállt. De oldalról, az óceánok felől, állandó volt a sósvíz-utánpótlás. A víz párolgott, a sótartalom nőtt, a mélyben mindez addig halmozódott, míg ott túlteltített oldat alakult ki, és beindult a só kikristályosodása.

Így már hihető, hiszen ez a modell beilleszkedik a vízmélységi adatainkba, és indokolja a hatalmas tömegű sókiválást, amit egy kiszáradó tengerből csak akkor tudnánk megmagyarázni, ha annak a tengernek az eredeti mélysége megközelítette volna a 20 kilométert. No, ilyen tengermélység a Földön nincs. Azonkívül egy ilyen tenger teljes kiszáradása is nehezen elképzelhető.

Mindez mikor történt? Az őslénytani és a radioaktív izotópos módszerek értelmében úgy 14 millió évvel ezelőtt, vagyis a középső-miocén badeni korszakában, annak is a középső részében, melyet a dél-lengyelországi Wieliczka helységről, ahol szintén vastag sótelepek vannak – keletkezésükkor a kárpáti sóképződményekkel szerves összefüggésben állottak –, wielicziai alemelet néven jelez ma a szakirodalom.

A kősó-kristály egymás feletti két elemi cellája, Joanna K. Edelman után. A nagyobb gömbök a klóratomokat, a kisebbek a nátriumatomokat jelképezik.

Restitutio

Rovatunk célja „visszaszolgáltatni” az olvasónak az EKE hajdani hírlapírói, avagy a turistatársadalom más nagyjainak ki nem adott, illetve az egykori *Erdély folyóirattól* eltérő nyomtatványban megjelentetett írásait. Nyárády Erazmus Gyula, *Kolozsvár környékének mocsárvilága*, a Szabó T. Attila által szerkesztett *Erdélyi tudományos füzetek* sorozatban jelent meg, 1942-ben. Rovatunkban Nyárády ezen tanulmányából, az *Erdély 10-es* számában a Hadak útja-tócsoporthoz vonatköző részletet közöltünk (*Szabadság*, 2009. aug. 29.). Ezúttal, a múlt havi és jelen számunk Kolozsvár környéki geológiai kirándulásait kiegészítendő, az illető célpontok (szamosfalvi és Pata környéki sóvidék) növényzetét bemutató részletet kínálunk. Nyárády írása városhatárunk tó- és mocsárvilágának napjainkra – a múlt század 50–60-as éveivel kezdődően – már jórészt letűnt képét rögzíti.

■ **Szamosfalvi mocsaras rét** 322 m. Ez az érdekes, részben tőzegsáros rét Szamosfalva és a vasútvonallal között terül el, mintegy 322 m tengerszint feletti magasságban. Noha északi felében átfolyik rajta a Békás-patak, a rét nedvességét nem tudja levezetni. Újabban tőzegsáros iszapját gyógyászati célokra használják, s kiépült ott a „Szamosfalvi fürdő”. Nyugaton egy domb határolja; ez a Nagyszopor felől érkező hegylábak legutolsó nyúlványa. A domb alján legmocsarasabb a hely, innen kelet felé fokozatosan megy át szárazabb füves legelőkbe. Flórája igen érdekes sós flóra. Az itt található növények koronája a *Glaux maritima*, mely Erdély legnagyobb ritkaságainak egyike.

Különben bőven találunk itt *Plantago maritima*, *Triglochin maritimum*, *T. palustre*, *Schoenoplectus Tabernaemontani*, törpe *Phragmites*, *Aster tripolium*, *Scorzonera parviflora*, *Senecio erraticus*, *Statice Gmelini*, *Salicornia herbacea*, *Cladium mariscus* stb-t.

Hasonló mocsaras rétet találunk az Apahidai völgyben, ahol a fenti növényekhez még az *Agrostis alba*, *Puccinellia limosa* tömegei csatlakoznak; ezek sajátságos vörös, illetőleg lilás szőnyegeket alkotnak, sárga foltokkal a köztük virágzó *Agrotisok* miatt. Az utóbbi rétet a hegy felé lassankint átmeleg sívár, sós területbe. A végigfolyó víz alig sós vizét itt *Entenomorpha intestinalis* lepi el.

Nem feledkezhetünk meg itt megemlékezni a vasúti kubikok mocsarairól, melyek Kolozsvár és Apahida között találhatók. Ezekben is sós talajt kedvelő növények telepedtek meg, s a nagy növényzetet nádasok és gyékényesek, valamint füzek képezik.

Dezméri-tó. A Szamos völgyével ez a tó a Dezméri völgy közvetítésével áll összefüggésben. Széles völgyteknőben fekszik a község DK-i szélén, kb. 344 m tengerszint feletti magasságban. Jelentékeny tó, mely észak-déli irányban kb. 300 m hosszú, köröskörül hegylejtők övezik. ÉK felé történő lefolyása elég gyenge; ezért a tó nemcsak kialakulhatott, hanem fenn is maradhatott. Mindazonáltal a tó DNy-i felének vize a kevés csapadékú években eltűnik, és a keresztülkasul járkáló bivalycsorda mély lábnyomokat csinál a tó szivály iszapjában, és az össze-vissza sározott növényzetből csupán a *Triglochin maritimum* ismerhető fel. Ilyenkor a tó talaja a tó közepe felé mindinkább puhábbá, iszaposabbá válik, s ezzel kapcsolatban a növényzet is mindinkább sértetlenebb marad; az állatok nem merészkednek odáig, mert hasig besüllyednek, s nem tudnak mozogni. Csakhamar megjelenik a víztükrös is, mely pl. az 1939-i szárazság ellenére sem tűnhetett el. A víz ilyenkor 5–15 cm mély, bent a nádasban ½ m is van. A víztükrös rész növényzete ½ m magas. Bajos közte járkalni, mert elsüllyedünk, csupán a *Triglochin* zombékokkal lehet szerencsénk, mert ez meg-

bír, minden más növény velünk együtt süllyed. Sehol sem láttam ilyen hatalmas, méternél magasabb szárú, *Triglochin* zombékokat. A növényzet egyenletesen kevert s általában *Schoenoplectus Tabernaemontani*, *Bolboschoenus maritimus* és *Triglochin maritimum* áll. Csak ritkán találunk ezekből tiszta, elkülönült csoportokat. A vízben nem virágzó *Myriophyllum spicatum* is található. A közepén tömegesen *Phragmites communis* és csak igen kevés *Typha angustifolia*. A tó lefolyása végénél nagy területet foglal el a sűrű nádas. Szárazabb helyeken augusztus elején kezd virágozni az *Aster tripolium*. A tó szélein és a marton *Atriplex hastatum*, *Plantago Cornuti*, kevés *Salicornia*, *Statice Gmelini*, *Suaeda maritima*, és *Artemisia*

zöszegi patakokba folyik. Botanikai szempontból Péterfi Márton kutatásai tették nevezetessé, felfedezvén itt egy igen ritka májmohát, a *Moerckia flotowianát*.

A Darvas-tó mintegy 200X300 m nagyságú, köröskörül 10–20 m széles zóna kaszálható; ezt *Carex vulpina* és *C. acutiformis* alkotja. Fás növény csak néhány bokor von, *Salix purpurea*, *triandra*, és *cinereából*. A lekaszált övön belül sűrű nádas, a közepén pedig a terület tulajdonosa szerint nyílt tó-tükrös van. Behatolva, folytonosan mélyebbnek találjuk, s belseje felé már igen mély; az emberek szerint felnőtt ember is pusztult el már benne.

DK-i szélén a nád között *Typha angustifolia*, *Iris pseudacorus*, *Carex riparia* *Glyceria aquatica* van. Ezeknek korhadó, víz

TOTHPÁL TAMÁS

A szamosfalvi fürdő romjain a mocsári növény elfoglalja életterét

salina is van. A tó déli, délnyugati, kissé magasabb szintű szélén kaszálható mezofil rét alakult ki. *Cirsium canum*, *Senecio erraticus*, *Ranunculus Steveni*, *Leontodon autumnalis*, *Lotus tenuissimus*, *Trifolium fragiferum* és *Plantago Cornuti* növényekkel a sarjában.

Darvas-tó vagy az Apahidai kerekítő. Apahidától K-re 1 km-re, szelíd hegyi teknőben, gabonaföldek közepette fekszik, kb. 368 m magasan a tengerszint felett; vize nem Apahida felé a Szamosba, hanem keletre, a me-

alatti részein bőven él a szép zöldszínű, kesztyűsen ágas *Chetophora endiviaefolia* nevű moszat. Van még benne *Lemna trisulca*, *Utricularia vulgaris*, *Ceratophyllum submersum*, *Solanum dulcamara*, *Galium palustre*, *Sparganium ramosum*. Egyéb helyein eltérő növényzet található. Így 1923. június 15-én az ÉNy-i szélén süppedékes rengeteg talajt észleltem, amelybe 120 cm-es csákányom nyelét könnyűszerrel beszűrhattam. Sajátságos elhalt, turfás zombékdombokat láttam itt, melyekre

ton, elég erős (5°) lejtő van, már messziről észreveszünk egy sötétkéktől foltot, kb. 360 m magasságban a tengerszint felett. Veszélyes iszapvulkánszerű sós, iszapos forrásmocsár ez, melybe be lehet süllyedni; ezért a falusiak nagy ágakat szúrnak bele, hogy ember, állat elkerülje. Ezen iszapmocsárban apró *Phragmites*, *Schoenoplectus Tabernaemontani* és *Triglochin palustris* honol, szélein pedig rengeteg *Scorzonera parviflora*, *Plantago Cornuti*, *Carex distans*, *Triglochin maritima*.

Nyomdában Czárán Gyula regekötetete

Megjelent Erdély legszebb túraútvonalai

EGRI FERENC

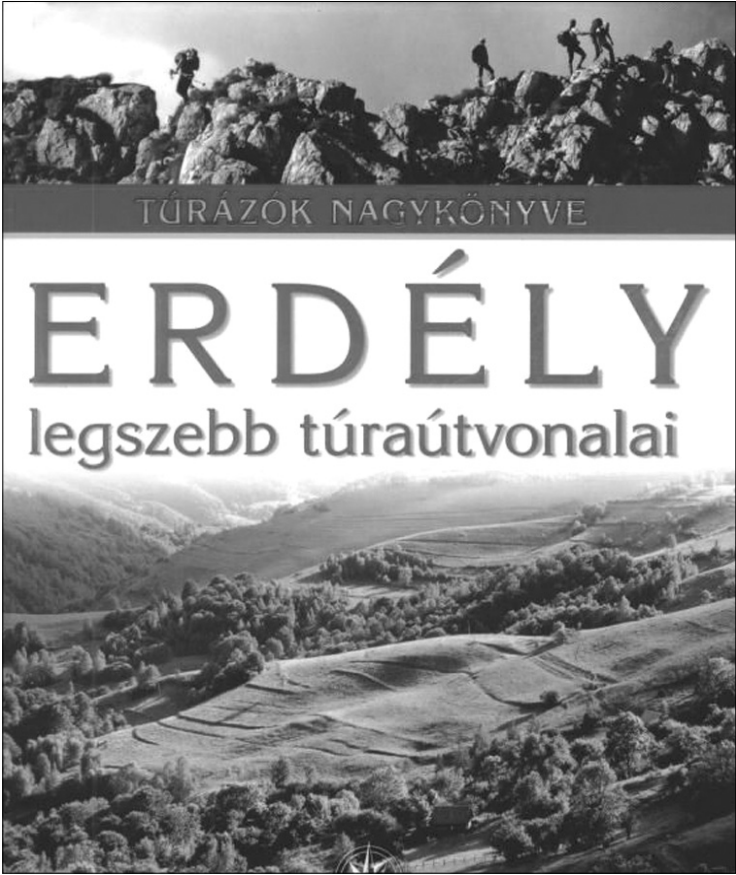
Napokon belül érkezik a nyomdából a nagyváradi Czárán Gyula Alapítvány legújabb, sorban a 8. kiadványa, Czárán Gyula: *Stina de Vale-i regék* című kötetének (1. Nagyvárad, 1896, Láng József könyvnyomdája, 2. Kolozsvár, 1900, Ajtai K. Albert magyar polgár könyvnyomdája) összevont, reprint szerű kiadása. A könyvben mellékletként adjuk ki a legendás igazgató, közéleti személyiség, Fischer Aladár rövid életrajzát, közel ötven korabeli, üvegre készült diafelvétel digitalizált és számítógépen feldolgozott változatával egyetemben. Ezeket dr. Wild Endre minorita atya készítette azokon a kirándulásokon, amelyeket Fischer Aladár szervezett az Aradi Római Katolikus Főgimnázium diákjainak (ma Csiky Gergely Iskolaközpont) a

két világháború között, a Bihar-hegység czáráni útjain.

A másik kötetet, amiről itt szólni szeretnék, és amelyhez alapítványunknak is köze van: *Erdély és környékének legszebb túraútvonalai* – Túraútvonalak legújabb kiadványa, a budapesti Totem Kiadó kiadványa. A kötetet szerzőként Szilágyi Palkó Pál (Kolozsvár) jegyzi. A részletes túraútvonalak mellett az előszó után rövid összefoglalót is olvashatunk az erdélyi turistaság történetéről dr. Nagy Balázs, a kötet szerkesztőjének tollából. Ebben az előszóban az EKE és nagy alakjai, valamint mecénásai között Czárán Gyula tevékenységéről is szó esik: „Taglétszámban, szerveztségben, hatékonyságban és az eredményeket tekintve is kiemelkedik közülük az Erdélyi Kárpát-Egyesület, amely ma is a legszervezettebb és legátfogóbb működésű, Kárpátokban tevékenykedő társulat.

(...) Ezt a fellendülést tetőzi be 1905-ben a diákturistaság megindulása, a rendszeresített iskolai kirándulások és tanulmányutak elterjedése, de be is árnyékolta az EKE-alapítótag, Radnóti Dezső hírlapíró és Czárán Gyula halála. Az egyiknek szerencsés ötletekben bővelkedő, kitűnő szervezőképessége, a másikkal kifogyhatatlan és sikeres táj kutatásai komoly rangot, országos hírnevet adtak az EKE-nek és az egész erdélyi turizmusnak.” A kiadó felkérte alapítványunkat, lennének abban segítségükre, hogy korabeli felvételekkel tudják illusztrálni ezt a korszakot. Egyeztetések és pontosítások után felajánlottunk öt Czárán-korabeli felvételt.

Az igényes kivitelezésű könyv októberben jelent meg, de a terjedelem korlátai miatt természetesen nem tartalmazhatja Erdély összes legszebb túraútvonalát.

Szindi jutalomtúra a táborszervezőknek

A több mint ezer részvevővel zajló, komoly szervezési feladatot jelentő alsójárai XX. EKE Vándortábor szervezőcsapatának jutalomtúrája volt az október 15-ei szindi kirándulás.

PÁL GYÖNGYI

Az októberi hideg reggel ellenére mintegy 60-an indultunk útnak Kolozsvárról, még sőtétben egy autóbusszal és egy mikrobuszal. Utunk első állomása Torda. Az ótordai református templomkertben lévő emléktáblájánál egyesületünk volt alelnökéről (a múlt század 30-as éveiben az *Erdély* főszerkesztője), dr. Tulogdy Jánosról emlékeztünk meg születésének 120. évfordulóján. A híres geológus, geográfus, egyetemi tanár 1891. október 12-én született Tordán. Az erdélyi turista mozgalom egyik kezdeményezője, a természetvédelem egyik legkorábbi szószólójának életét és tevékenységét Kovács D. Zsuzsa túraszervező és Tóthpál Tamás ismertették, majd a kolozs-

az egyház korszerűsítette, rendezvényekre használja. Ide érke-zünk, innen egyesek gyalogtúra-ra indultak a Csukás-tó irányába Tóthpál Tamás vezetésével.

Megnézzük az unitárius templomot, majd a temetőben felkeressük Bors Mihály, az EKE egykori elnöke sírját. Bors Mihály az unitárius egyház kiemelkedő egyénisége és nagy jótévője is volt. Szinden született 1888. október 17-én. Népszerű volt nemcsak lakóhelyén, hanem az egész Aranyosszéken, életének 50. évében hunyt el tragikusan. Talán kevesen tudják, hogy az ő nevéhez is fűződik a tordai-hasadéki EKE menedékház építése. Alapító okiratában ez áll: „Ezt a turista menedékházat az Erdélyi Kárpát-Egyesület építette az Úr 1934. esztendejében a régi elpusztult mene-

Tordán megemlékeztünk Tulogdy Jánosról

vári és tordai EKE-sek koszorúztak. A reggeli nap sugarai lassan megvilágították a templomtornyot, fénybe borították a templomkertet... Tordai kollégáinktól a Tulogdy János fogalmazta, A természetjáró tízparancsolata néven ismert szabályzatot tartalmazó emléklapot kaptunk.

Szindre folytattuk utunkat. Első írásos említése 1176-ból való, de már a rómaiak idején itt mészkövet és alabástromot bányásztak, felépítve a mai Torda helyén az egykori Potaissát. Szind ma román többségű. A magyar lakosság a reformáció idején unitárius vallásra tért, számuk egyre apadt, ma már csak néhány unitárius él Szinden. Templomuk a 13. században épült, eredetileg román stílusú. A parókia épületét

dékház helyén tagjai áldozatos anyagi hozzájárulásával, Bors Mihály szindi földbirtokos példamutató támogatásával, az EKE tordai osztályának megértő segítségével, hogy otthont nyújtson a vándornak, kit a természet szeretete csal erre a vidékre, pihenőhelyet a turistának, kit a Tordai-hasadék szépségei hoztak ide, hogy példát mutasson a jövőben is, hogy okos elhatározással, erős akarattal, áldozatra kész lélekkel minden időkbén lehet alkotni és a köz javát szolgálni. Az idő kikezdheti ezt az emberi alkotást, romba is dőlhet az, de a benne kifejezésre jutó gondolat örök életű lesz a maga nevelő hatásában is. Sándulesti – Szind, 1934. június hó 3-án.” A 15 hónap alatt felépített menedékházat 1935. szeptember

8-án avatták fel. Alapító okiratát és építésének történetét ércdobozban befalazták a fal Peterd felé eső egyik szögletébe.

A szindi temetőből nyugat felé haladunk, majd Mész-kő falu felett, a Hesdát-patak és az Aranyos völgye közötti gerincen a Csukás-tó irányába. Melegebben sütött a nap, mint a reggeli órákban. Szép a kilátás dél felé az Aranyos menti falvakra, északra a Hesdát-patak kanyargós völgyére. Elhaladtunk a Mész-kő falu határában levő kőbánya mellett, elértünk Sínfalva irányában egy sziklás magaslatra. Megpillantjuk az 549 m magas Bábavárát, alatta a csendes Hesdát-patakot, ennek mentén felfelé 300 m után ott a Csukás-tó és vízesése. Most fentről csodáljuk a völgyet, az őszi erdő színpompáját. Az idő túl zord a patakon való többszöri átkeléshez, gyűlnek a felhők, erősödik a szél, visszafordultunk.

A Csukás-tó megközelíthető Sínfalva vagy Mész-kő felől. Torda irányából, miután átkeltünk az Aranyoson, a mész-kői hídnál rögtön balra térünk, majd az Aranyos partján felfelé haladunk, míg egy patak keresztezi utunkat, a Hesdát, amely a Tordai-hasadéknál átvágja a mész-kő gerincet és itt ömlik az Aranyosba. Innen a patak folyását követve felfelé eljutunk egy új gáthoz, onnan gyalog haladunk az ösvényen, hol a víz egyik felén, hol a másikon, 5–10 perc után ott a vízesés, alatta kis tóval. Megközelíthetősége miatt rengeteg embert vonz. A XX. EKE Vándortábor egyik legkedveltebb túrája volt.

Vissza felé vezető úton felkapaszkodunk a Tordai-hasadék alsó bejáratát strázsáló Farkasörre (574 m), onnan szép rálátásunk van a Hesdát völgyére és a Tordai-hasadékra. Az 1270 m hosszú hasadék könnyen bejárható, nyaktörő sziklafalakban és számtalan barlangban bővelkedik. Az útvonal jól kiépített, romantikus függőhidak és sziklaperemek változtatják egymást a kanyonban.

15 órára érünk Szindre, ott Nagy Lajos és felesége már vár a hatalmas üstben készült finom krumpligulyással. A séta és friss levegő után jó az étvágy, észre sem vesszük, hogy kint elered az eső. Vekov Károly, az *EKE – Kolozsvár 1891* elnöke beszédet mond, Lőrinczi István számítógépről zeneszámokkal szórakoztatja a társaságot, vidám énekes-táncos mulatsággal zártuk a napot.

Tisztújító EKE-közyűlés lemondásokkal

■ Tisztújítás zajlott az EKE kolozsvári szervezetének október 11-ei közgyűlésén az Apáczai-líceumban. A leköszönő vezetőség és elnökség (elnök: Vekov Károly, alelnökök: Ferenczy Júlia, Feischmidt János, Kovács D. Zsuzsa és Tóthpál Tamás) nevében Vekov Károly számolt be az elmúlt mandátum jelentősebb eseményeiről és megvalósításairól. A választások szerint a következő két évben az EKE – Kolozsvár 1891 tisztikara: elnök Vekov Károly, alelnökök: Kovács D. Zsuzsa, László Györgyi, Nagy Lajos, Vas Géza, számvizsgálók: Szilveszter Éva, Lengyel Gyöngyi, Kovács Ág-

nes, titkár: Kovács Zsuzsa, Soós Emese, ellenőr: Pál Gyöngyi, szabályzatfelügyelő és etikai bizottság: Feischmidt János, Etédi József, Márton Béla, pénztáros: Bagaméri Tibor, könyvtáros: Székely Lavotta, az *Erdély* főszerkesztője Tóthpál Tamás. További választmányi tagok (az elnökön és alelnökökön kívül): Bagaméri Tibor, Bozsoki Adrienn, Etédi József, Fazakas Ferenc, Feischmidt János, Ferenczi Júlia, Horváth János, Katona Gizella, Kiss János, Kovács D. Zsuzsa, Lőrinczi István, Márton Erzsébet, Mezei Elemér, Nagy Zoltán, Pál István, Palczer János, Sáska Pál, Sesták Ildikó, Szabó István, Sza-

kács Éva, Szatmári Béla, Székely Lavotta, Szilágyi András, Szőcs János, Szőcs Miklós, Tóthpál Tamás, Váradi István, Vas Géza, Veres Ágnes, Vlád Pál.

A választást követő elnökségi gyűlésen Kovács D. Zsuzsa és Vas Géza alelnökök lemondtak tisztségükről. Október 19-ei gyűlésén a választmány ezt a tényt tudomásul véve úgy határozott, hogy egyelőre nem egészíti ki az elnökséget, és a lemondott alelnökök összevont munkakörét a meglévők fogják ellátni. Ezt a határozatot, megerősítés végett a következő közgyűlés elé terjesztik.

t. t.

Novemberi rendezvények

- **Október 30. (vasárnap):** Feleki-gerinc (16 km). Emlékezés az elhunyt EKE-tagokra. Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szatmári Béla ♦ Görbe túra (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.
- **November 2. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban.
- **November 3. (csütörtök):** Megemlékezés az EKE halottairól. Találkozás 15.30 órakor a Házsongárdi temető bejáratánál. Túravezető: Sáska Pál.
- **November 5. (szombat):** Gorbó-völgy – Bivalyos – István-forrás (20 km). Találkozás 9.30 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Fazakas Ferenc és Sesták Ildikó.
- **November 6. (vasárnap):** Kirándulás Verespatakra. Indulás 8 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezetők: Kovács Evelin és Vas Géza ♦ Hideghavas – Andrassy-havas (Dobrin) (15 km, 750 m szintkülönbség), kiskocsival. Találkozás 8 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Kiss János ♦ Görbe túra (8 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.
- **November 9. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **November 11–13. (péntek–vasárnap):** Kirándulás: Nagykereki, Kismarja, Hajdúnánás. Indulás 7 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Kovácsné Diószegi Zsuzsa ♦ Vári László emléktúra a Vlegyászára. Megbeszélés a közgyűlésen. Túravezető Szilágyi András.
- **November 12. (szombat):** Bongár-forrás (13 km). Találkozás 9 órakor a 31-es autóbusz Széchenyi téri végállomásánál. Túravezető Feischmidt János.
- **November 13. (vasárnap):** Bácsi-torok (10 km). Találkozás 9 órakor a 31-es autóbusz Széchenyi téri végállomásánál. Túravezető: Szatmári Béla.
- **November 16. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **November 19–20. (szombat–vasárnap):** Gyula – Medvebarlang – Biharfüred. Indulás 6.30 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető: Szőcs Miklós.
- **November 19. (szombat):** Séta a Bükkbe (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.
- **November 20. (vasárnap):** Hármaskőszikla. Felfedező túra, ifjúsági. Gyalog 14 km, szintkülönbség 600 m. Indulás 7.30 órakor a Széchenyi téri Flip elől. Túravezető László Györgyi ♦ Árpád-csúcs – Kis Magura (20 km). Találkozás 8.45 órakor a 40-es autóbusz Széchenyi téri végállomásánál (a Florin Piersic/Köztársaság mozi előtt). Túravezető: Szőcs János.
- **November 23. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Túravezetők tanácskozása 17 órától a székházban.
- **November 26. (szombat):** Merza Gyula emléktúra a Cérna-forráshoz (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szatmári Béla.
- **November 27. (vasárnap):** Sárosbük–Gorbó völgye (20 km). Találkozás 9 órakor a Hajnal negyedi végállomáson vagy 10 órakor a Hintás-fánál. Túravezető: Kiss János ♦ Slamovics (14 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Feischmidt János.
- **November 30. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.
- **December 3. (szombat):** Cérna-forrás (10 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szatmári Béla.
- **December 4. (vasárnap):** Mikulás túra (8 km) a Bükkbe. Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.
- **November 7. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Közgyűlés 18 órától az Apáczai Líceumban.

Infó

- **Szolgálatos napok a székházban:** hétfőn és szerdán 17–18 óra, kedden 11–13 óra között.
- **EKE fotóklub:** minden kedden 17 órától a székházban.
- **Könyvtár:** minden csütörtökön 17–18 óra között a székházban. Rendezvényeinkre minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Túravezetők, szervezők elérhetőségei:

Bagaméri Tibor 0742-776930
Fazakas Ferenc 0752-640319
Feischmidt János 0722-542360
Kiss János 0364-807639, kjani51@gmail.com
Kovács D. Zsuzsa 0364-733867, 0740-067977
Kovács Evelin 0742-777845
László Györgyi 0727-192841
Sáska Pál 0720-952262
Székely Lavotta 0748-036290
Szilágyi András 0742-625130
Szőcs János 0742-690881
Szőcs Miklós 0264-550310, 0740-061741
Vas Géza 0742-659570